

Un guixolenc Il·lustre

ANTONI FERRER

gran
canceller

de
MILÀ

de
1619 a 1634

per Lluís Esteva i Cruañas

Antoni Ferrer és, sens dubte, un dels homes més rellevants que ha tingut Sant Feliu de Guíxols. Malgrat això, la primera notícia d'aquest personatge, breu i no gens documentada, la publicà Salvador Ribes l'any 1674 i, d'aleshores ençà, els autors que s'han ocupat d'ell tan sols han recollit la notícia, sens afegir-hi res de nou; com a conseqüència, fins avui no es coneixia cap dada concreta que recolzés i fes acceptable la seva veracitat.

No obstant, Antoni Ferrer fou, en efecte, Gran Canceller de Milà, i ho fou durant més de catorze anys, fins el dia de la seva mort; per tant, possiblement n'hagués estat més encara si la vida no se li hagués exhaurit l'any 1634, en ple exercici del seu elevat càrrec.

I. Història

Recollim solament tres de les referències publicades fins avui; podríem citar-ne més però no hi guanyaríem res: diuen o venen a dir el mateix. Vegem-les:

Salvador Ribes, 1674: «...Y no menos en las seculares Dignidades han merecido poder dar demostraciones heroycas como lo atestiguan Don Antonio de Ferrer, hijo de la antigua casa de Ferrer desta Villa de Guixoles, que por sus méritos, prendas y letras, fue Gran Canciller de Milán; y fuera prolixidad referir por menor los nombres, y Dignidades que poseen, y han poseído...» (1).

Joaquín Sala i Martí, 1861: Tracta de «los esclarecidos varones que en virtud, letras y armas salieron de su cuna». Del nostre biografiat diu: «Díganlo sino principalmente los insignes don Antonio de Ferrer, Gran Canciller de Milán...» (2).

Emili Grahit, 1872: «Son hijos también de San Feliu de Guíxols, el célebre repúblico Antonio Ferrer que llegó a la dignidad de Gran Canciller de Milán...» (3).

Notem, per últim, que no hem trobat res de Ferrer ni a Roig i Jalpí (4), que copia quasi tots els guixolencs citats per Salvador Ribes, ni a González Hurtebise (5).

En canvi, l'Ajuntament li té dedicat un carrer que, segons la descripció de «Lupaxa», pseudònim de Lluís Palahí, «...se inicia en el paraje

- (1) SALVADOR RIBES, *Manifiesto de la Verdad y vivo dibuxo de la antigua y real villa de San Feliu de Guixoles...*, Barcelona, 1674, p. 46.
- (2) JOAQUIN SALA y MARTI, *Relato histórico del origen, servicios y glorias de la villa de San Feliu de Guixols y conmemoración de sus más ilustres y distinguidos hijos*, Gerona, 1861.
- (3) EMILIO GRAHIT, *Memoiras y noticias para la historia de la villa de San Feliu de Guixols*, Gerona, 1872, p. 206.
- (4) GASPARD ROIG y JALPI, *Resumen historial*, Barcelona, 1678.
- (5) E. GONZALEZ HURTEBISE, *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols*, editado por «ANCORA», 1970.

donde deberá asentarse la de Garceni, cruza la de Hernán Cortés, la carretera de Gerona, la calle de Huguet y finaliza en la de Adén» (6).

Confessem que les cites de Salvador Ribes ens són sospitoses puix, com hem dit en altres ocasions, el seu «Manifiesto de la Verdad...» no és un treball científic sinó un escrit presentat en el curs d'un plet que sostenien el Municipi i l'Abat del monestir guixolenc. Ribes, que treballava pel primer, no pretenia passar per historiador sinó que aspirava a guanyar el plet; per això en el frontis de l'escrit diu clarament que va «contra el venerable Abad».

Per altra part, en les notícies que dona d'altres guixolencs il·lustres hi hem trobat errors im-

crivim més endavant sinó que àdhuc les reproduïm en les figs. 7 i 8.

Per primera vegada sabem que, en tenir lloc a Milà l'avalot de Sant Martí, el guixolenc Antoni Ferrer tenia 64 anys. Manzoni, que ignorava la data del naixement, diu que era vell. Per tant, la cita del novel·lista concorda amb la dada que aportem.

A la partida exequial del «cos present» que hem trobat duplicada amb diferent redacció en els llibres parroquials d'òbits (7), consta que el guixolenc Ferrer era Gran Cancellier de Milà; això confirma la notícia de Salvador Ribes. També podem identificar-lo amb el Ferrer de Manzoni. En efecte, segons les dades de Mons. Ferrofino

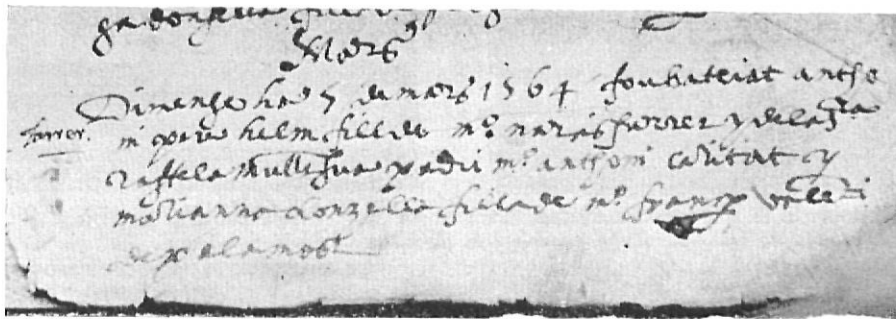

FIG. 1.— Reproducció de la partida de baptisme d'Antoni Ferrer, que diu: "Diumenge ha 5 de mars 1564 fou bateiat Antho/ni, Pere, Helm, fill de m.º Narcis Farrer y de la Sra /Raffela, muller sua; padri m.º Anthoni Caritat y /Marianna, donzella, filla de m.º Francesch Valentí de Palamós."

(Fotocòpia de l'original)

portants. Es lògic, doncs, que si bé no rebutgem sistemàticament tot el que diu, tampoc no podem donar-li crèdit a ulls clucs. Abans d'estudiar el nostre personatge, per tant, sentíem cert recel però, poc temps després, com veurem, vam comprovar la veracitat de la notícia. Aquesta vegada, no hi ha dubte, Salvador Ribes tenia raó.

II. El Gran Cancellier segons «I Promessi Sposi» de Manzoni

En aquesta famosa novel·la, els protagonistes de la qual, si bé imaginats, viuen en un ambient rigurosament històric, trobem una forta personalitat jurídic-política: Antoni Ferrer, Gran Cancellier de Milà.

Fins ara ningú no sabia que aquest personatge fós guixolenc, cosa que hem pogut establir amb tota claredat gràcies a tres documents inèdits: la seva partida de baptisme i, de manera especial, les dues del «cos present». Aquestes són tan importants, que no solament les trans-

que trobarem més endavant, Ferrer exercí el càrrec fins el març de 1634. Els dos assentaments del «cos present» celebrat a Sant Feliu són del 27 d'abril del mateix any. Queda ben clara, doncs, la identitat de dates i, per tant, del nostre personatge únic: el guixolenc Antoni Ferrer, el Gran Cancellier de Milà i el de Manzoni (8).

Si recordem que aquest autor es documentà a consciència car volia fer una novel·la de fons històric, i que el Gran Cancellier de Manzoni és

(6) LUIS PALAHI, *San Feliu de Guixols y sus calles, Calle de Antonio Ferrer*, en «ANCORA» del 12-IV-1962.

(7) El volum primer d'òbits comprèn de 1558 a 1637 i el segon, de 1621 a 1679. Es natural, doncs, que aquesta partida sigui repetida; no-tem, però, que la redacció és diferent, gràcies a lo qual tenim dues versions complementàries.

(8) Amb el nostre dilecte amic Joan Torrent i Fàbregas, excellent investigador guixolenc, ens comuniquem les notícies interessants exhumades en el curs de les nostres recerques. Quan li mostrarem els assentaments als quals acabem de referir-nos, insinuà la possible identitat del nostre personatge amb l'Antoni Ferrer de Manzoni. En honor a la veritat, ens plau deixar constància del fet.

el guixolenc Antoni Ferrer, totes les coses que d'aquell personatge explica el famós novel·lista han d'interessar-nos sobremanera. Per aquest motiu donem tot seguit un resum d'ambientació i després ens detindrem detalladament en la narració dels fets en els quals intervingué el nostre personatge, transcrivint al mateix temps els comentaris que el novel·lista-historiador dedica al Gran Canceller, en especial durant la seva coratjosa i políticament perfecta intervenció en el tumult de Sant Martí.

Potser la cita que donem semblarà excessivament llarga; no obstant, la creiem imprescindible ja que desitgem reunir en un sol escrit tot el que fins avui coneixem d'Antoni Ferrer. Remarquem encara que, per qüestions d'espai, no transcrivim més que les parts essencials, necessàries per a lograr una millor aproximació a la personalitat d'aquest guixolenc il·lustre durant un dels moments més trascendentals de la seva vida; així doncs, és recomenable la lectura íntegra del text del gran novel·lista italià, únic responsable, no obstant, dels conceptes que transcrivim (9). Heus ací el resum i les cites:

La collita de l'any 1627 fou dolenta però més encara en fou la de l'any següent per culpa del mal temps i, especialment, per les detrosses causades a conseqüència de la guerra. En efecte, les tropes saquejaven cases i camps, i els pagesos, temerosos, abandonaven les terres; així resultà que, en lloc de vendre blat, es veien en la necessitat de demanar pa a fi de poder subsistir.

Era Governador de l'Estat de Milà Gonzalo Fernández de Córdoba però, com que estava situat Casale Monferrato, en poder de Carles de Nevers i de les seves tropes franceses, el substituïa, a Milà, el Gran Canceller Antoni Ferrer.

El 14 de desembre de 1620, el duc de Fèria havia publicat un ban contra els brivalls i els vagabunds, causants de la «intolerable misèria en què ha viscut i viu aquesta ciutat de Milà»; ordre que, el 17 d'octubre de 1627, confirmà Gonzalo Fernández de Córdoba amb el **Vidit** de Ferrer i la signatura de Platonus (10).

La gent estava fortament descontenta per les gabelles que els posaven i per les tropes, braus i vagabunds que senyorejaven el país. Per acabar de fer el pes, tot just acabada la collita, els exèrcits sostregueren el blat que necessitaven, que era molt, i, com que en quedava poc, pujava de preu ràpidament. Això exasperava la gent i la cosa semblava que anava a males.

Convençut, escriu Manzoni, que el preu moderat del pa seria cosa excellent, Ferrer s'afigurà que amb una ordre seva n'hi hauria prou per a disminuir el malestar; i en aquesta suposició fixà la taxa del pa «que hauria estat justa si el

blat s'hagués ordinàriament venut a 33 lires la quartera; i es venia fins a 80. Féu com una dona qui per temps fou jove, i pensés tornar-hi alterant la seva fe de baptisme».

Els flequers aguarentaren perquè tenien por i venien el pa perdent-hi molts diners. Passats uns dies reclamaren. «Però Antoni Ferrer, qui era allò que ara es diu un home de caràcter, responia que els forners s'havien avantatjat molt i molt en temps passat, que s'avantatjarien molt i molt en tornar l'abundància; que també es veuria de donar-los alguna indemnització, i que, per ara, anessin tirant. Fos que estigués verament convençut d'aqueixes raons que alegava, o que, coneixent pels efectes la impossibilitat de mantenir el seu edicte, volgués deixar als altres l'odiositat de revocar-lo —perquè qui pot ara entrar dins el cervell d'Antoni Ferrer?— el fet és que es mantingué ferm sobre allò que havia establert» (11).

Comprenent els decurions (12) que la cosa no era justa, informaren per carta el Governador de l'estat de coses. «Don Gonzalo, engolfat fins als cabells amb els afers de la guerra... nomenà una junta a la qual conferí l'autoritat d'establir el pa a un preu que pogués córrer.» Els diputats es reuniren i acordaren pujar la taxa del pa. «Els forners respiraren; ara, el poble s'enfurí del tot» (13).

La multitud exigia un responsable a qui fer pagar totes les culpes i elegí el veguer de provisions (14) que, en realitat, era el principal culpable de l'encariment del pa. Manzoni, que es documentà a consciència, descriu aquest motí amb tota classe de detalls. Reproduïrem, de la traducció, aquells fragments que més ajudin a destacar alguns trets d'Antoni Ferrer; almenys els que Manzoni li atribueix.

La gentada voltà la casa del veguer, el qual cregué arribada la seva última hora. Així que els Magistrats tingueren el primer avís de l'aldarull, demanaren socors al comandant del castell; aquest envià alguns soldats, però entre l'avís, i l'ordre, i el reunir-se, i el posar-se en camí, i el camí, aquests arribaren que la casa era ja fortament assetjada, i feren parada lluny d'aquella a l'extremitat de la multitud. L'oficial qui els comandava no sabia quin partit prendre» (15).

(9) Les referències que donem corresponen a la traducció catalana de Maria Antònia Salvà, Editorial Catalana, Barcelona, 1923, en tres volums, a la qual hem respectat l'ortografia.

(10) Vol. I, cap. III, p. 49-50.

(11) Id., p. 214-215.

(12) «Assemblea municipal composta de nobles que durà fins a l'any 96 del segle passat».

(13) Vol. I, cap. XII, p. 215.

(14) «El veguer de provisions, elegit cada any pel Governador entre sis nobles proposats pel Consell de decurions, era el president d'aquest i del tribunal de provisions, el qual, compost de dotze individus també nobles, tenia, entre altres atribucions, aquella principal dels queviures. Qui ocupava aquest lloc havia necessàriament d'ésser tingut, en temps de fam i d'ignorància, com autor dels mals...». Vol. I, cap. XII, p. 222.

(15) Vol. 2, cap. XIII, p. 7.

FIGS. 2 y 3. — Encara que Antoni Ferrer fou nomenat Gran Canceller en temps de Felip III i del duc d'Uceda, exercí el seu elevat càrrec durant més de dotze anys regnant Felip IV i governant el comte-duc d'Olivares, reproduïts en les fotografies. El contacte personal dels tres, especialment entre Olivares i Ferrer, degué ésser freqüent car els problemes polítics no foren massa fàcils.

(Fotografies de Lluís Esteva)

La gentada augmentava continuament i els crits subversius i amenaçadors prenien cada vegada més força. El negoci es presentava molt malament pel veguer que no sabia on amagar-se.

«Tot d'una, un moviment extraordinari, començat a un extrem, s'estén per la gentada, s'escampa una veu i va corrent de boca en boca: —Ferrer! Ferrer! —Una admiració, una joia, una ràbia, una inclinació, una repugnància, esclaten per tot allà a on arriba aquell nom; qui l'aclama, qui vol ofegar-lo, qui afirma, qui nega, qui beneeix, qui flastoma» (16). Això segons les tendències de cada u.

«En efecte, a l'extrem de la multitud, a la part oposada d'aquella a on estaven els soldats, era arribat en carrossa Antoni Ferrer, el Gran Canceller, el qual, remordint-li probablement la consciència d'haver, amb els seus despropòsits i amb la seva obstinació, estat causa o almenys ocasió d'aquella revolta, venia ara a cercar d'aquietar-la i impedir-li almenys el més terrible i irreparable efecte: venia a esmerçar bé una popularitat mal adquirida» (17).

«L'home era plaent a la multitud, per aquella tarifa de la seva invenció... Els esperits ja inclinats a ell, se'n sentien ara més corpresos, a cau-

sa de la confiança animosa del vell, qui, sense guàrdies, sense aparell de cap mena, venia així a afrontar una multitud irritada i tempestuosa» (18).

Els partidaris de la pau es posaren de seguida de part del Gran Canceller i, després de diferents intents dels contraris, acabaren dominant el camp. Així la carrossa pogué anar avançant lentament, encara que, de quan en quan, es veié forçada a inquietants parades.

«El vell Ferrer presentava ara a l'una, ara a l'altra portalera, una cara tota humil, somrient, amorosa, una cara que havia tingut sempre en reserva per quan es trobés a la presència de don Felip IV: però es veié precisat a despendre-la també en aquesta ocasió. Parlava; però el rall i bonior de tantes veus, les aclamacions mateixes que li feien, deixaven sentir ben poc, i a ben pocs, les seves paraules. S'ajudava, doncs, amb el gest, ara posant la punta de les mans sobre els llavis, per pendre un besar que les mans, separant-se de sobte, distribuïen a dreta i esquerra amb agraïment a la pública benevolença, ara estenent-les i movent-les lentament fora d'una de les portaleres per demanar un poc de lloc, ara abaixant-les garbosament per demanar un poc de silenci. Quan n'havia obtingut..., els de més

(16) Id., p. 9.

(17) Id., p. 9 i 10.

(18) Id., p. 11.

aprop sentien i repetien les seves paraules: — Pa, abundància: vinc a fer justícia: un poc de lloc, per favor —. Oprimint, llavors, i com ofegat del renou de tantes veus, de la vista de tantes cares fixes, de tants d'ulls qui li estaven a sobre, s'enretirava un moment, inflava les galtes, bufava amb força i deia per ell:»

« — **Por mi vida, qué de gente**» (19).

« — Visca Ferrer! No tingueu por. Vós sou un galanhome. Pa, visca el pa!».

« — Sí; pa, pa, — responia Ferrer — abundància: ho promet jo — i es posava la mà al pit.»

« — Un poc de lloc — afegia tot d'una —: vinc per conduir-lo a la presó, per donar-li el càstig que es mereix — i afegia en ven baixa —: **si es culpable**. — Inclinant-se llavors cap endavant, vers el cotxer, li deia tot rabent: — **Adelante, Pedro, si puedes**» (20).

«Renço, — el protagonista de la novella — després d'haver estat alguns moments contemplant aquella decrosa vellesa, contorbada un poc per l'angoixa, agreujada de la fatiga, però animada de la sollicitud, embellida... de l'esperança d'arrabassar un home de les angúnies mortals...» (21).

«La gent es movia davant i darrera, a dreta i a esquerra de la carrossa, a guisa de cavalls de mar entorn d'una nau qui avança en plena tempesta. I més aguda, més discordant i eixordadora que l'udolar de qualsevol tempestat era la cridòria que es sentia. Ferrer, guaitant ara d'una part, ara de l'altra, component-se i gesticulant ensems, cercava entendre qualche cosa per a acomodar les respostes a la necessitat: volia fer, al millor, un poc de diàleg amb aquella brigada d'amics; però la cosa era difícil, la més difícil, potser, que li fos encara arribada de tants anys de gran cancellerat. De tant en tant, però, qualche paraula, i fins qualche frase repetida d'un grupet, al seu passatge, es deixava sentir com l'espetic d'un coet més fort dins l'espategar imens d'una nit de focs artificials...» (22).

Arribat que fou a la casa. «Ferrer féu un gran alè...» i «aturant-se sobre el pujador de la carrossa, donà una ullada a l'entorn, salutà amb una inclinació la multitud, com des d'una trona i posada la mà al pit, cridà: — Pa, i justícia —; i franc, dret, togat, baixà a terra entre aclamacions...» (23).

« — Prompte, prompte, deia Ferrer, de dins, sota el pòrtic, als criats qui l'enrevoltaven ansiosos, bo i exclamant, gairebé sense alè: — Beneït

siau! Ah, Excellència! Oh, Excellència! Uh, Excellència!...».

« — Prompte, prompte — repetia Ferrer —. A on és aquest sant home?...»

« — **Venga usted conmigo** i tingui coratge: aquí defora hi ha la meva carrossa; prompte, prompte. L'agafà de la mà i el conduí vers la porta, donant-li sempre coratge; però deia, entretant, per ell mateix: — **Aquí està el busilis; Dios nos valga**» (24).

«La porta s'obrí; Ferrer surt el primer; l'altre al darrera, arrupit, acostat, aferrat a la toga salvadora com un infant als enagos de la mare...».

«Ferrer, a penes assegut, s'era acalat per advertir el veguer que estigués ben arraconat al fons i no es deixés veure, per amor de Déu; però l'advertència era ben per demés. Ell, sí que, en canvi, calia que es fes veure per ocupar i atreure's tota l'atenció del públic. I durant aquest viatge, com durant el primer, féu al mudable auditori un discurs el més continuat quant al temps i el més descosit que hi pogués haver, quant al sentit; interrompent-lo, però, a cada punt amb qualche parauleta espanyola que de pressa de pressa es girava a xiuxiuejar a l'orella del seu erugat company. — Sí, senyors; pa i justícia: al castell, en presó, sota la meva guarda. Gràcies, gràcies, tantes gràcies. No, no: no se n'escaparà! (**Por ablandarlos**). Es massa just, s'examinarà, es veurà. També jo els vull bé a vostès, senyors. Un càstig sever. (**Esto lo digo por su bien**). Una meta justa, una meta honesta, i castigar els afa-madors. Retirin-se, per favor. Sí, sí: jo só un galanhome, amic del poble. Serà castigat; és ver, és un bergant, un polissó (**Perdone usted**). Ho passarà malament, ho passarà malament... (**si es culpable**). Sí, sí, els farem llaurar dret els forners. Visca el rei i els bons milanesos, sos fidels vasalls. Està fresc, està fresc. (**Animo; estamos ya casi fuera**)».

«Havien, en efecte, travessat el gros de la gentada i ja estaven per eixir a l'espai llibert. Allà Ferrer, mentre començava a donar una mica de repòs als seus pulmons, va veure **el socors de Pisa** (25), això és, aquells soldats espanyols que, així mateix, al cap i a la fi, no eren estats del tot inútils... En arribar la carrossa, feren ala i presentaren les armes al Gran Canceller, el qual féu també aquí un salut a dreta, un salut a esquerra; i a l'oficial, qui vingué més a prop a fer-li el seu, li digué acompanyant les paraules amb un signe de la mà dreta: — **Beso a usted las manos!** — paraules que l'oficial entengué per allò que volien dir realment, això és: — M'heu donada una bella ajuda...».

« — **Levántese, levántese; estamos ya fuera**, digué Ferrer al veguer...».

« — Ah! — exclamà, fregant-se amb la mà sobre el carabassot —; **qué dirà de esto Su Ex-**

(19) Si bé la correspondència oficial devia fer-la en castellà, la majoria dels documents del Principat eren en català. Ferrer, guixolenc de naixement, que residí bastants anys a Sant Feliu i després a Barcelona fins a una edat que avui ignorem, devia pensar en català, detall que segurament Manzoni desconeixia.

(20) Vol. 2, cap. XIII, p. 13.

(21) Id., p. 14.

(22) Id., p. 15.

(23) Id., p. 16.

(24) Id., p. 17.

(25) «Es diu d'una ajuda que ve quan ja no és necessària, quan el perill ha passat».

celencia, tan nerviós que ja està amb aquell maleït Casale, qui no es vol retre? **Qué dirà el Conde-Duque**, qui se'n tem de si una fulla fa més remor del que sol? **Qué dirà el rey nuestro señor**, qui també qualque cosa caldrà que vingui a saber d'un renou com aquest? Acabarà tot aquí...? **Dios lo sabe»** (26).

«Després d'aquella sedició del dia de Sant Martí i del següent, semblà que l'abundància hagués tornat a Milà com per miracle. Pa a balquena a tots els forns, el preu com en les anyades millors; les farines a proporció... En mig, però, d'aquella alegria hi havia... un presentiment que la cosa no podia durar...; qui tenia qualque estalvi, l'invertia en pa i en farina. Caires, barrils, calderes, tot es convertia en magatzem».

Com a conseqüència, «el 15 de novembre, Antoni Ferrer **De orden de Su Excelencia** publicà una crida en la qual tot aquell qui tingues gra o farina a casa, li era prohibit el comprar-ne ni molt ni poc, i a cadascú se li prohibia també el comprar pa per més de la necessitat de dos dies **sots penes pecuniàries i corporals a l'arbitri de Sa Excelència**... i a tot això, noves comandes als forners de tenir les botigues ben proveïdes de pa, **sots pena en cas de mancamment de cinc anys de galeres, i major, a l'arbitri de S.E.**» Manzoni comenta: «si totes (les crides) eren complides, el ducat de Milà devia tenir, almenys tanta gent per mar com en pugui tenir en el dia d'avui la Gran Bretanya» (27).

L'any 1630 fou el de la gran pesta. «El Consell de Decurions acordà, el 4 de maig, d'acudir al Governador demanant ajuda... El Governador escriví, en resposta, condolences i noves exhortacions; que sentia no poder trobar-se a la ciutat per posar tot son esment a servir-la... En quant a la petició expressa, **proveeré en el mejor modo que el tiempo y necesidades presentes permitiesen**... El Gran Canceller Ferrer li escriví que aquella resposta havia estat llegida pels Decurions **con gran desconsuelo**: hi hagué altres anades i vingudes, preguntes i respostes; però no he trobat enlloc que s'arribés a més precises conclusions. Algun temps després, al bo de la pesta, el Governador transferí amb lletres patentes, la seva autoritat a Ferrer mateix, havent-se ell d'ocupar, com escriví, amb els negocis de la guerra...» (28).

Fins ací, alguns detalls de l'actuació d'Antoni Ferrer, segons Manzoni.

(26) Id., p. 18-20.

(27) Vol. 3, cap. XXVIII, p. 21 i 22. Noti's, una vegada més l'humorisme que Manzoni destilla en els seus escrits.

(28) Vol. 3, cap. XXXII, p. 91 i 92.

III. Dades facilitades per Mons. Giovanni Ferrofino

Responent a la nostra invitació, Mns. Giovanni Ferrofino, d'Alessandria (Piamont-Itàlia), il·lustre erudit manzonista (29), amb un desinterès que gustosament posem de relleu, ens envià l'interessantíssim escrit que, traduït al català, diu:

«1. Antoni Ferrer exercí el càrrec de Gran Canceller de l'Estat de Milà des de setembre de 1619 fins el mes de març de 1634. Era la segona autoritat de l'Estat, després del Governador i abans del Vicari de Provisió; l'ordre públic corresponia al Capità de Justícia».

«Manzoni a «I Promessi Sposi» diu que Ferrer era vell el 1628 però no diu la seva edat perquè els arxius per ell consultats no donen ni la data del naixement ni la de la seva mort».

«2. El dissabte 11 i el diumenge 12 de novembre de 1628, essent Governador don Gonzalo Fernández de Córdoba, absent de Milà per estar ocupat en dirigir les operacions del setge de Casale Monferrato, tocà a Ferrer la responsabilitat de prendre les mesures necessàries contra el tumult de Sant Martí, el responsable principal del qual era el noble milanès Francesco Melzi d'Eril, Vicari de Provisió, mentre el Capità de Justícia era també un ciutadà milanès, Giovanni Battista Visconti. Manzoni tregué la descripció d'aquest esdeveniment de l'obra «Historiæ Patriæ, Dec. V, lib. VI (1641-43)» del Can. Giuseppe Ripamonti, cronista oficial de la ciutat de Milà i regi historiador del Govern espanyol.

«3. El 1630, era nou Governador el genovès Ambrosi Spínola Grimaldi Cavalleroni: el que Velázquez pintà en el cèlebre quadre «La rendició e Breda» o «Les Llances». Velázquez havia viatjat amb el nou Governador des de Barcelona a Gènova, el mes d'agost de 1629. El 6 de febrer de 1630, al absentar-se Spínola de Milà, entregà el govern de la ciutat a Ferrer».

(29) En el «X Congrés Internacional d'Art de l'Alta Edat Mitjana» celebrat l'any 1962, coneguérem l'il·lustre Prof. Mario Mirabella Roberti, de Milà. Precisament entre ell i el doctor Joan Ainaud descobriren aquells dies que la torre del Fum del monestir guixolenc estava construïda damunt les restes d'una edificació del segle IV-V. L'estiu de 1971 ens retrobàrem a la Cova d'en Daina de Romanyà de la Selva, en una excursió organitzada pels Cursos d'Empúries. L'informàrem de les referències trobades i de la identificació del guixolenc Antoni Ferrer amb el Gran Canceller de Milà, citat per Manzoni. A mesura que parlàvem, el Prof. Mirabella demostrava cada vegada més la seva admiració. Al final, li vam demanar si podia posar-nos en contacte amb algun historiador italià especialitzat en aquella època i prometé complaure'ns. Poc temps després, estàvem en relació epistolar amb Mons. Ferrofino.

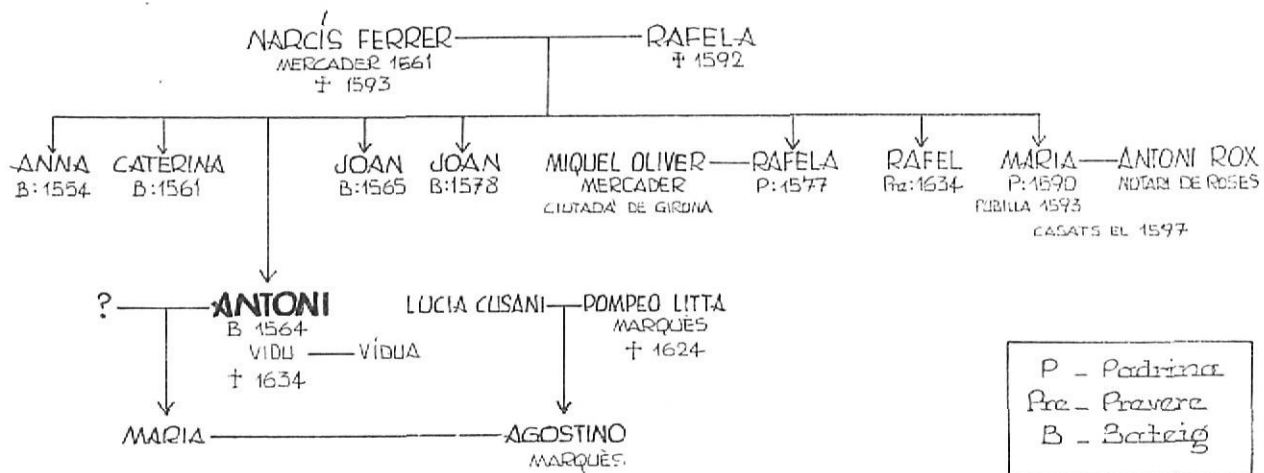

FIG. 4. — La família Ferrer, del 1554 al 1634, segons els documents trobats fins ara.

«4. El 29 de juliol de 1630, el Governador Spínola, en una diposició donada des de Casale Monferrato, donà plens poders a Ferrer perquè prengué les precaucions necessàries contra la pesta. Manzoni tregué aquestes noves dades d'una altra obra del Can. Ripamonti: «De peste que fuit anno 1630», libri V, Med. 1640».

«5. A últims de 1632 fou nomenat ciutadà de Milà. Aquesta distinció confirma el que tots els documents testifiquen sobre l'estima que Ferrer va saber atreure's en el curs dels quinze anys passats a Milà com a Gran Canceller. Consta que el poble milanès estimava més l'espanyol Ferrer que els milanesos Vicari de Provisió i Capità de Justícia».

«6. Ferrer es casà a Milà a finals de 1624 amb la Marquesa Lucia Cusani, millanesa, vídua del Marquès Pompeo Litta, mort pocs mesos abans. Ferrer devia també ésser vidu, car abans de 1636 donà per esposa una filla seva, Maria, al Marquès Agostino, fill dels mateixos Litta».

«7. Per més dades, podríem consultar-se, a l'arxiu de Simancas, els «papeles de aspecto más bien administrativos y de gobierno» que formen el «Consejo de Italia».

Es evident que, a partir d'aquestes referències, podríem ampliar les notícies sobre Antoni Ferrer; entenem, però, que correspon fer-ho a Mons. Ferrerfino de qui esperem, amb evident interès, un documentat treball sobre l'actuació a Milà, de qui en fou eminent Gran Canceller.

IV. Documents inèdits i esboç biogràfic

La notícia de Salvador Ribes, les descripcions de Manzoni i les dades de Mons. Ferrerfino queden ben lligades gràcies als documents inèdits que hem trobat en els llibres parroquials de Sant Feliu de Guíxols i en els arxius notariais dipositats a la Casa de Cultura de Girona. El seu conjunt ens permet esboçar, per primera ve-

gada, la biografia d'Antoni Ferrer a la qual, com és lògic, trobarem importants llacunes que solament noves investigacions podran completar. Vegem, doncs, aquest breu esboç biogràfic:

Notícies familiars. — Els pares d'Antoni eren Narcís Ferrer i Rafela, la qual segons costum de l'època, al emmaridar-se adquirí el cognom Ferrer i perdé el patern que desconeixem.

Narcís era mercader, si bé ignorem amb quines coses trafiquejava. El sabem padrí en dos bateigs: un que tingué lloc el 1581 i l'altre el 1587 (30).

Coneixem vuit fills del matrimoni: Anna, batejada l'any 1554; Caterina, el 1561; Joan, el 1565, i un altre Joan, el 1578, (31). Els quatre degueren morir joves puix no n'hem trobat cap més notícia i llur pare no els cita en el testament. A dos d'ells corresponen, sens dubte, aquestes referències: «morí un minyó de mossèn Narcís Ferrer, mercader» i «morí una filla de Narcís Ferrer, mercader; mort de pesta» (32).

(30) Llibre de baptismes, 31-I-1581: «...padrí m^o (mossèn) Narcís Ferrer, mercader, major de dies...» i 18-VIII-1587: «...batejat Narcís, fill de Narcís Ferre i de la Sra. Elena; padrí Narcís Ferrer major, mercader, y padrina la Sra. Rafela Ferrer, casada en Girona...».

(31) Baptismes, 24-VIII-1554: «fench batjada una filla de m^o Narcís Ferrer y de na Rafela, muller sua; fench son nom Anna...». 30-X-1561: «...batejada Caterina, filla de m^o Narcís Ferrer, mercader, y de la Sra. Rafela...». 1-XI-1565: «...batejat Johan, fill de m^o Narcís Ferrer y Rafela...». 4-II-1578: «...batejat Juan, fill de m^o Narcís Ferrer, mercader, major de dies, y Rafela...». Notem que hi ha un Joan batejat el 1565 i un altre, el 1578; això era corrent car, en néixer un fill, sovint repetien el nom d'un germà difunt.

Dels altres quatre fills en tenim més detalls: Rafela fou padrina en dos bateigs: l'any 1577 quan encara era donzella i el 1579 en un assentament on no s'especifica si segueix donzella o si ja està emmaridada (33). El 1587 la sabem casada a Girona (34).

Rafael era menor de vint-i-cinc anys quan el seu pare féu el testament; per tant, havia nascut després de 1568 (35).

Maria fou padrina en dos bateigs: els anys 1590 i 1591; el 1593 era encara donzella (36).

Queda, per últim, Antoni, objecte del present estudi, al qual dedicarem capítol apart.

Rafela, la mare, morí el 1592 (37).

Narcís, el seu marit, féu testament el 6 d'abril de 1593, (38). Heus ací els detalls que considerem més interessants d'aquest important document:

«...perçò jo, Narcís Ferrer, mercader de la vila de Sanct Feliu de Guíxols... alegesch per y en marmessors y de aquest mon derrer testament executors: micer Antoni Ferrer, en quiscun dret doctor, en la ciutat de Barcelona populat, fill meu; la Sra. Rafela Olivera muller de mossèn Miquel Oliver, mercader, ciutadà de Gerona, filla mia, y lo dit mossèn Miquel Oliver,

gendre meu... Elegesch la sepultura al meu cors fahedora en lo cementiri de la parrochial isglésia de la dita vila de Sanct Feliu de Guíxols y en lo vars o fossar ahont los de ma casa estan sepultats y al costat dehont està sepultada la Sra. Rafela Ferrera, q^o, (39), muller mia, la qual sepultura y exida (40) y capdeany que vull me sia fet en la dita isglésia a coneguda de dits mos marmessors... Item deix y man que Rafel Ferrer, fill a mi y a dita Sra. Rafela, q^o muller mia, comú, legítim y natural sie collocat segons les forces de ma heretat, y que fins a edat de vint y sinch anys sie mantengut y alimentat per mon hereu baix scrit en menjar, beure, calsar y vestir y altres coses a la vida corporal necessàries. Item deix a dits mossèn Antoni Ferrer y Rafela Ferrera, muller de dit mossèn Miquel Oliver, fill y filla meus per dret de institució i tot qualsevol altre dret tinguen y los pertangue en ma heretat y béns a quiscú dells, sinch sous. Item vull y man que Maria, negre, sclava mia, hagi de servir a mon hereu devall scrit quisvulla sie, per temps de vuyt anys del dia present en avant comptadors, los quals passats la deixa franca y libera de tota sclavania y altre servitut, segons lo ús y costum romà... En tots los altres emperò béns meus mobles e inmobles, drets vius, forces y actions mies haguts y per haver ahont se vulla sien y en qualsevol manera a mi pertanguen o pertanyer puguen ara o en sdevenidor, exceptats emperò los de que dalt tinch disposat, instituesch y hereua mia universal fas a Maria Ferrera, donzella, filla mia, a mi y a dita senyora Rafela Ferrera, q^o, muller mia, comuna, legítima y natural si lo dia de la mia fi viurà y hereua mia ésser voldrà...». En defecte de Maria, els hereus serien per aquest ordre: Antoni, Rafel i Rafela, tots fills de Narcís i de Rafela. Hem de suposar, doncs, que els altres fills que no es mencionen, Anna, Caterina, Joan i altre Joan, havien mort.

Per aquest important document sabem, doncs, que Rafela Ferrer estava casada amb Mi-

(32) Obits, 16-XII-1560 i 7-VIII-1563.

(33) Baptismes, 26-VII-1577: «...padrina Rafela Ferrera, donzella, filla de m.^o Narcís Ferrer, mercader». «7-III-1579: «...padrina Rafela, filla de Narcís Ferrer, mercader...».

(34) Baptismes, 18-VIII-1587: «...batejat Narcís, fill de Narcís Ferrer y de la Sra. Elena; padrí Narcís Ferrer major, mercader, y padrina la Sra. Rafela Ferrer, casada en Gerona...». D'aquesta referència es desprèn la dificultat de diferenciar els Ferrers car en els assentaments no s'annotava més que el nom i un cognom dels homes i solament el nom de les dones casades, puix el cognom el prenien del marit. Ultra això, hi havia persones amb noms i cognoms repetits, com els tres Narcís Ferrer de la present partida.

(35) Ho trobarem en el testament del seu pare.

(36) Baptismes, 2-V-1590: «...padrina la Sra. Maria Ferrer, filla de m.^o Narcís Ferrer...». 22-IX-1591: «...padrina Maria Ferrera, filla de m.^o Narcís Ferrer...». 6-IV-1593: Ho trobarem en el testament del seu pare.

(37) Obits, 9-I-1592: «...murió la Señora Ferrera, muger del Señor m.^o Narcís Ferrer, mercader desta vila». Entre 1515 i 1537, car no es coneix per ara la data exacta, (vegeu J. MASSOT i MUNTANER, *Els abats de Sant Feliu de Guíxols*, en «*Studia Monastica*», XIII, 1971, p. 333) el monestir guixolenc passà a la Congregació de Valladolid. A partir d'aquest moment, hi hagué un intercanvi de monjos entre ambdós monestirs; això explica que algunes referències estiguin escrites en castellà i altres en una barreja de català-castellà-llatí.

(38) Arxiu Històric de Girona (casa de Cultura), n.º 286, llibre de testaments de Jaume Clapés (1583 - 1623).

(39) q.^o = quondam = en altre temps = difunta.

(40) Pel que veiem en els llibres d'òbits d'aquesta parròquia, en morir una persona adulta hom li celebrava tres funcions litúrgiques exequials: enterrament, eixida i cap d'any. Quan un guixolenc moria fora de Sant Feliu, li dedicaven també tres funcions però en lloc de l'enterrament feien l'ofici «del cos present». L'eixida sembla que era una denominació local car ni un dels entesos als quals hem consultat, no coneixia aquest nom com a ofici funeral. J. MASSOT i MUNTANER en el treball citat, p. 348, també diu: «No sé ben bé què pot voler dir aquest catalanisme **cantar aixidas**». Fa poc vam trobar, al començament del vol. 3 d'òbits, una nota que ho aclareix. Diu que «nos pot demanar fassan las eixidas no tenint la edat cumplida per poder contreurer matrimoni, però tenint dita edat, no sels pot negar el ferlos dits ofics funerals».

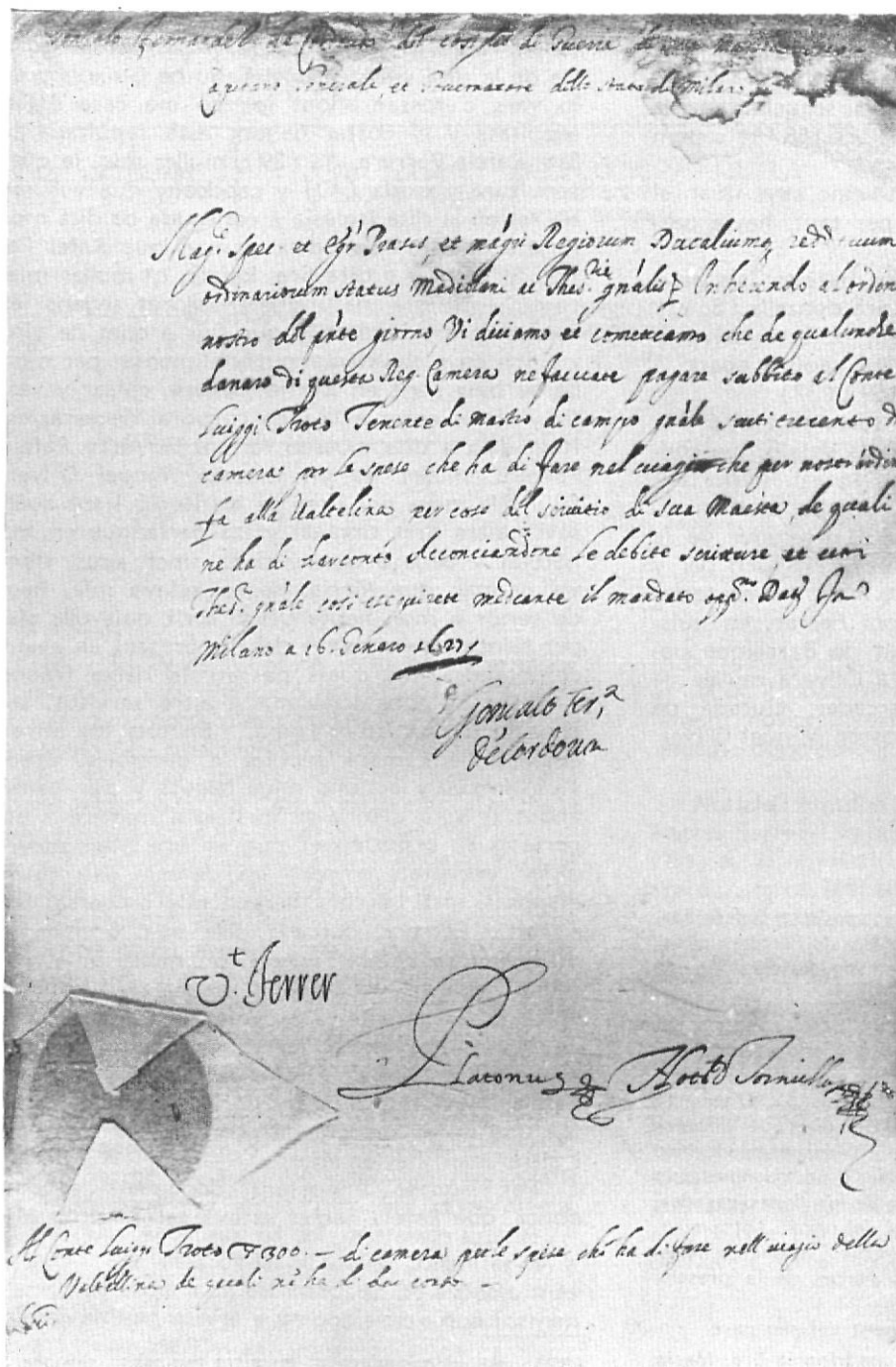

FIG. 5. — Reproducció d'un document de l'Arxiu de l'Estat de Milà, signat per Gonzalo Fernández de Córdoba, Ferrer i Platonus, els mateixos del famós edicte contra els braus i els vagabunds. Com pot comprovar-se, Ferrer tenia una lletra magnífica, de tipus clàssic.

(Fotocòpia enviada per Mons. Ferrofino)

quel Oliver, mercader, ciutadà de Girona, i, per tant, passà a dir-se Rafela Olivera. Que Rafel era menor de vint-i-cinc anys i que fins arribar a la susdita edat havia d'ésser mantingut i vestit per l'hereua, que era Maria, aleshores donzella.

Notem també que l'hereua quedava mestressa de tots els béns car els altres germans únicament els pertocava la llegítima, valorada tan sols en cinc sous.

Punt interessant del testament és el que fa referència a Maria, esclava negra, que havia de servir l'hereua durant vuit anys, després dels quals quedava lliure «segons lo ús y costum romà», (41). L'esclava fou confirmada el 24 d'abril de 1580, (42).

(41) Vegeu sobre esclaus romans GÉZA ALFÖLDY, **La manumisión de esclavos y la estructura de la esclavitud en el Imperio Romano**, traducció de Gerardo Pereira Menaut, en «Papeles del Laboratorio de Arqueología», Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Valencia, 1973, ps. 99-123.

(42) Vol. I de baptismes, llibre 2, f. 110 v.

FIG. 6. — Fragment de "La rendició de Breda" o "Les llances" de Velázquez. De costat, somrient per haver vençut, però deferent com aconsolant Justí de Nassau derrotat, Spinola, el que fou Governador de Milà quan Antoni Ferrer n'era Gran Canceller. Mentre aquell, però, caigué en desgràcia ben aviat, Ferrer, que devia ésser un polític consumat, seguí en el seu elevat càrrec fins el dia de la seva mort.

(Fotografia de Lluís Esteva)

Catorze dies després de fet el testament, Narcís morí, (43). Hem de suposar que seria enterrat en el cementiri de l'església parroquial, en el fossar de la casa Ferrer, al costat de Rafela, la que fou muller seva, i que se li farien l'eixida funeral i el cap d'any; també que se li aplicarien les misses, trentenaris i aniversaris, com demanava en el testament.

El 1597 Maria Ferrer contragué matrimoni amb «mossèn Antoni Rox, notari de la villa de Rosas», (44) per lo qual passà a convertir-se en Maria Roxa i Ferrer.

Antoni Ferrer

Antoni Ferrer nasqué a Sant Feliu de Guíxols on fou batejat; la partida corresponent diu: «Dimenge ha 5 de mars 1564 fou bateiat Antho/ni, Pere, Helm, fill de m.^o Narcís Ferrer y de la Sra./Raffela, muller sua; padrí m.^o Anthoni Caritat, (45) y/Marianna, donzella, filla de m.^o Francesch Valentí/de Palamós» (46).

Pertanyia, sens dubte, a una família de bona posició social puix el pare era mercader; Antoni, doctor en dret; Rafel, prevere; Rafela emmaridà amb Miquel Oliver, mercader, ciutadà de

Girona, i Maria, amb Antoni Rox (o Roig), notari de Rosas.

Probablement passà la joventut a Sant Feliu, al costat dels seus pares; però quan estudià dret degué separar-se'n i traslladar-se a alguna capital, éssent la més probable Barcelona.

Ignorem les circumstàncies dels seus estudis i de la seva vida fins que en el 1593, segons el testament del seu pare, el sabem «micer (47), en quiscun dret doctor, en la ciutat de Barcelona populat». Tenia aleshores 29 anys.

Per una referència de Mons. Ferrofino és quasi segur que Ferrer contragué matrimoni del qual nasqué almenys una filla, de nom Maria.

No sabem res més d'ell fins que l'any 1619, quan ja tenia 55 anys, fou nomenat Gran Canceller de Milà. Aleshores Felip II era rei d'Espanya i el duc d'Uceda el seu primer ministre; dada interessant a la qual tornarem a referir-nos.

¿Quin fou el camí seguit per aquest guixolenc il·lustre durant els 26 anys que separen el jurista barceloní del Gran Canceller milanès? Heus ací un període ben dilatat de la seva vida del qual no en tenim, per ara, cap referència.

Vegem la seva actuació a Milà:

Com a Gran Canceller tenia les oficines en el castell dels Sforza, que era aiximateix residència del Governador: edifici monumental, quadrangular, amb tres grans patis (fig. 9).

Segons la «Storia di Milano», «el seu càrrec era ensems de sobrevigilar la tramesa dels expedients de naturalesa jurídica o fiscal; de tràmit corrent entre el Governador i les oficines i

(43) Obits, 20-IV-1593: «murió m.^o Narcís Ferrer, mercader desta vila...».

(44) Matrimonis, 18-I-1597: «m.^o Antonio Rox, notari de la villa de Rosas ab la Sra. Maria Farrera, filla de m.^o Narsís Ferrer y de la Sra. Rafela Farrera, de la pnt. vila...».

(45) Germà de Feliu Caritat, també guixolenc, capità d'una de les galeres de Nàpols, mort «catiu» a Constantinoble.

(46) Fins avui s'ignorava la data del naixement d'Antoni Ferrer i, si exceptuem la breu referència de Salvador Ribes, també el lloc del seu origen.

(47) El títol de micer, encara avui emprat en les illes Balears, era corrent per a designar els juristes en el llenguatge dels segles XVI i XVII.

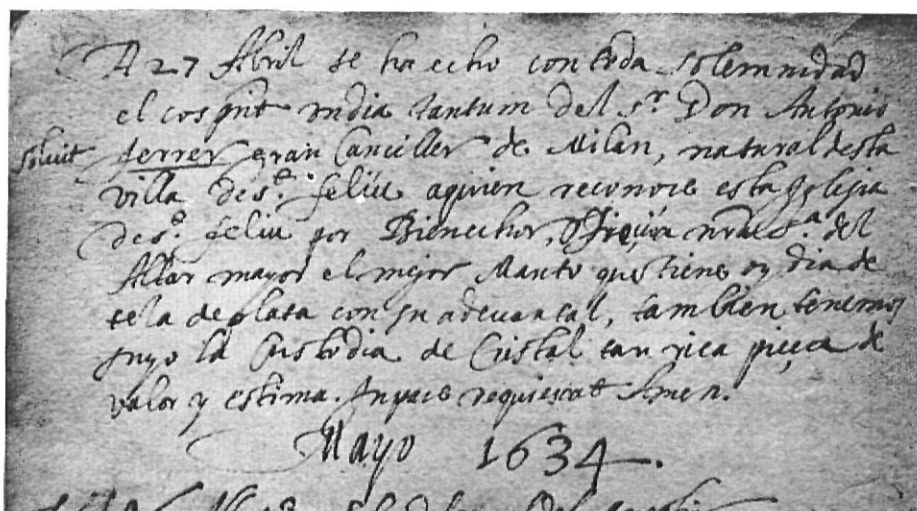

FIG. 7. — A les ratlles 2-4 d'aquesta partida exequial de cos present hom llegeix: "Don Antonio Ferrer, gran Canciller de Milán, natural de esta villa de St. Felix." (Fotografía de Lluís Esteva)

persones privades, i finalment el conseller jurídic-polític del mateix Governador. Era el Gran Canceller, amb la seva Cancelleria anomenada «Secreta», el que despatxava tots els afers del govern i mantenia les relacions amb la Cancelleria central de Madrid i registrava les gràcies i els privilegis abans de llur aprovació pel Senat» (48). El càrrec era importantíssim i, donada la vàlua de Ferrer, el portà a exercir les funcions de Governador en diverses ocasions, com veurem.

Signà, amb Gonzalo Fernández de Córdoba i Platonus (49) la famosa «grida» o edicte contra els pinxos i els vagabunds, causa de la «intolerable misèria en què ha viscut i viu aquesta ciutat de Milà». Per cert que, malgrat tenir coneixement d'haver-n'hi un exemplar a l'Arxiu de l'Estat de Milà, no n'hem pogut obtenir cap reproducció; en canvi, Mons. Ferrofino ens ha fet arribar la fotocòpia d'un document que porta les mateixes tres signatures de l'edicte. Es del 16 de gener de 1627 i per ell s'ordena al Cap de l'Administració de la ciutat de Milà que faci entregar 300 escuts al comte Luigi Proto, tinent del «Maestro di Campo Generale», puix anava a Valtellina per compte del rei d'Espanya (50). Com pot comprovar-se per la reproducció (fig. 5), Ferrer tenia una lletra magnífica, de tipus clàssic.

L'any 1624, això és, quan portava cinc anys de gran canceller, es casà amb la marquesa Lucia Cusani, milanesa, vídua del marquès Pompeo Litta mort mesos abans. Ferrer també devia ésser vidu car donà una filla seva, Maria, al marquès Agostino, fill dels mateixos Litta. Amb les dades que hem pogut reunir fins avui, ignorem

quan s'efectuà aquest casament car Mons. Ferrofino diu que tingué lloc abans de 1636 i, per les nostres referències, sabem que Ferrer morí el 1634. Per tant, si el Gran Canceller «donà una filla seva» havia d'ésser amb data anterior al març del susdit darrer any.

Aquests dos matrimonis testifiquen l'elevada posició social adquirida pel nostre parsonatge i justifiquen les paraules que trobem en una de les partides de defunció: «En sa vida privà molt per ses grans parts y estimat entre prínceps, molt caritatiu...».

L'any 1628, segons Manzoni, Gonzalo Fernández de Córdoba estava dirigint el setge de Casale. Quan esclatà el tumult de Sant Martí, Ferrer era la primera autoritat de Milà, el responsable directe del que passava a la ciutat. Dura prova per a un governant! Així ho reconeix Manzoni: «La cosa era difícil, la més difícil, potser, que li fos encara arribada de tants anys de gran canceller». Alguns hagueren fet sortir la força pública i ells s'haurien quedat en el castell, ben defensats; era la posició més còmoda però de resultats imprevisibles, tal volta catastròfics. Ferrer, que demostrà ésser un gran governant, de tremp i valor excepcionals, preferí la solució lògica; també la més perillosa per a la seva seguretat: com un nou Petroni (51), acompanyat so-

(48) Ed. Treccani, vol. X, p. 80, dada també facilitada per Mns. Ferrofino.

(49) Milanès, de nom Platone, llatinitzava el cognom seguint el costum d'aquells anys.

(50) Archivio di Stato Milano, Miscellanea Storica, Carteggio Generali, cart. 75, sec. XVII.

(51) Neró, que havia fet incendiar Roma, pujà amb els augustans i un grup de cantors a l'aqueducte Api. Allà, entre l'espantós bramar del foc, l'emperador cantà la destrucció de Roma. La gentada, enfurida per haver-ho perdut tot, començà a maleir l'incendiari i, poc després, armada de pedres i de les coses que trobava, rompia les files dels pretorians. El moment era difícil. Neró i els seus tingueren por. Aleshores Petroni montà en un cavall blanc i, amb gran naturalitat i portant solament un fi bastó de vori, s'endinsà entre la multitud. Amb aquest acte valeros, Petroni salvà la situació. Vegeu «Quo vadis» de Sienkiewicz, cap. XLVI.

lament pel seu cotxer, sense guàrdies, desarmat, dialogà com pogué amb la multitud, passà entre ella pausadament, amb dificultat, en viatge d'anada i de retorn, i salvà el pobre veguer, el noble milanès Francesco Melzi d'Eril, que no creia poder escapar amb vida d'aquella compromesa situació.

Manzoni crítica l'ordre per la qual Ferrer féu abaratir el pa, cosa que considera injusta donat el preu que tenia el blat. Gràcies a aquesta mesura, però, a la popularitat que li donà i a la que ja tenia, que devia ésser molta, el dia de Sant Martí el Gran Cancellier passà entre els amotinats, salvà el veguer i, tal vegada, evità una revolta general que hauria capgirat el sistema polític de l'Estat milanès. Manzoni ho insinúa quan afirma que Ferrer i els seus partidaris guanyaren la partida, malgrat «els diferents intents dels

re'n algun retrat? Cap més referència a la seva persona, excepte quan assegura que era vell, cosa que avui podem concretar amb exactitud dient que pel tumult de Sant Martí tenia 64 anys, com hem dit anteriorment. ¿Lograrà Mons. Ferrofino, en les seves pacients recerques, descobrir algun retrat de l'illustre guixolenc? De reeixir, com desitjaríem, ¿aniria el Gran Cancellier amb la toga de jurista com el dia de Sant Martí de 1628?

El 6 de febrer de 1630, en absentar-se de Milà el nou Governador Ambrosi Spínola, entregà el govern de la ciutat a Ferrer i el 29 de juliol del mateix any, en una disposició signada a Casale, li donà plens poders perquè prengué les precaucions necessàries contra la pesta que assolava la ciutat. Ferrer es trobà de nou en un altre moment difícil, en mig d'una de les pestes

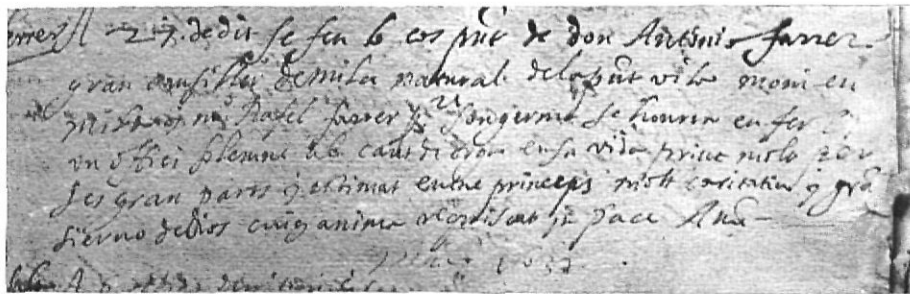

FIG. 8. — En aquesta segona partida exequial de cos present consta: "... don Antoni Farrer, gran crusiller de Milà, natural de la present vila, morí en Milà y mº Rafel Farrer, prevere, son germà, se honrrà en ferli un offièi solemne...". Els dos assentaments de cos present són sens dubte, proves definitives del que s'afirma en el present escrit. (Fotografia de Lluís Esteva)

contraris», que el reberen amb «ràbia..., repugnància..., flastocant...» Identificant-se també amb Renzo, el protagonista de la novella, Manzoni dona una visió de l'especte que devia presentar Ferrer en el moment més sublim de la seva gestió política: «Renço, després d'haver estat uns moments contemplant aquèlia decorosa vellesa, contorbada un poc per l'angoixa, agreujada de la fatiga, però animada de la sollicitud, embellida... de l'esperança d'arrabassar un home de les angúnies mortals...».

Ni en els moments més greus i compromesos no perdé la calma ni l'humor. Així quan en sortir del tumult de Sant Martí trobà el capità amb els soldats que havien anat per salvar el veguer de Provisió — si bé es mantingueren al marge donada la seva magnitud — no li féu cap retret sinó que, amb sornagueria potser apresada dels mariners guixolencs, li digué, si hem de creure el que escriu Manzoni: — **Beso a usted las manos**».

Poca cosa sabem del seu físic. Quan Manzoni escriu que amb la mà es fregà «sobre el carabassot» sembla deduir-se que era calb. ¿Logrà veu-

més devastadores que registra la història, de la qual en sabem detalls concrets, aterradors, gràcies a les descripcions de Ripamonti, popularitzades per Manzoni. Pel que sembla, el Gran Cancellier també se'n sortí ben aïrosament.

Al cap de tretze anys de gran cancellierat, a últims de 1632, després de sortejar amb habilitat els problemes que el govern d'una gran ciutat com Milà comportava, entre els quals ressalten els descrits (motí i pesta), Ferrer fou nomenat ciutadà milanès; lo qual demostra la simpatia que havia sabut guanyar-se durant els llargs anys de la seva gestió pública. Recordem que, segons Mons. Ferrofino, «el poble de Milà estimava més l'espanyol Ferrer que els milanesos Vicari de Provisió i Capità de Justícia».

Sens dubte fou un gran polític, un home de vàlua excepcional. A més del que portem dit, recordem que se'l nomenà Gran Cancellier en temps de Felip III i del duc d'Uceda i que a la mort d'aquell, ocorreguda l'any 1621, el succeí Felip IV que tingué per primer ministre el comteduc d'Olivares. Aquest, tan bon punt assolí el càrrec, perseguí els homes de la situació ante-

FIG. 9. — Façana interna de l'entrada principal del castell dels Sforza de Milà, monumental edifici amb tres grans patis on residien el Governador i el guisoleuc Antoni Ferrer quan fou Gran Canceller. (Fotografia facilitada per Mons. Ferrofino)

rior, n'empresonà alguns dels més rellevants i en destituí d'altres després de revisar la seva gestió pública. Ferrer restà inamovible en el seu elevat càrrec, fins el dia de la seva mort: dilatat període en el curs del qual es succeïren diferents Governadors entre els quals cal destacar pel seu elevat prestigi Ambrosi Spínola, que morí amargat poc després de perdre el càrrec.

Mons. Ferrofino diu que Ferrer «exercí el càrrec de Gran Canceller... des de setembre de 1619 el mes de març de 1634» i que els arxius consultats per Manzoni «no donen ni la data del naixement ni la de la seva mort». Ja hem tractat de la primera (52); anem a parlar ara de la seva defunció. Segons Mons. Ferrofino, Antoni Ferrer fou Gran Canceller fins el mes de març de 1634. Nosaltres creiem que aquesta data és també la de la seva mort. Ens basem en les dues partides exequials de «cos present» que hem trobat en els llibres parroquials d'òbits (53) i que, pel seu evident gran interès transcrivim íntegres i en publiquem la seva fotografia (figs. 7 i 8). Diuen així:

27-IV-1634. «A 27 Abril se ha hecho con toda solemnidad / el cos pnt. un día tantum del Sr.

(52) Vegeu la nota 46.

(53) Vegeu la nota 7.

Don Antonio / Ferrer gran Canciller de Milán, natural desta / villa de St. Feliu a quien reconoce esta Iglesia / de St. Feliu por Bienechor. Ofreció a Nra. Sa. del / Altar mayor el mejor manto que tiene oy día de / tela de plata con su adevantal; también tenemos / suyo la custodia de cristal tan rica pieza de / valor y estima. In pace requiescat. Amen.»

27-IV-1634. «A 27 de dit se féu lo cos pnt. de don Antoni Ferrer / gran Cansiller (54) de Milà, natural de la pnt. vila. Morí en / Milà y m.º Rafel Ferrer, prevere, son germà, se honrrà en ferli / un offici solemne ab cant de orga. En sa vida privà molt per / ses gran parts y estimat entre prínceps, molt caritatiu y gran / siervo de Dios cuya ánima requiescat in pace. Amen.»

Si el «cos present» es celebrà a Sant Feliu el 27 d'abril de 1634 i Ferrer deixà d'ésser Gran Canceller de Milà el mes de març del mateix any, sembla correcte acceptar que exercí el càrrec fins el dia de la seva mort (55).

V. Consideració final

Estem segurs que el present esquema biogràfic d'Antoni Ferrer serà ampliat a mesura que passin els anys. Lògicament hem de suposar que a Barcelona hi ha d'haver notícies de les seves activitats professionals i, potser, familiars. Cofessem, però, que les nostres recerques a la capital del Principat, bastant supercials donada la nostra residència guixolenc, han estat estèrils, com ho han estat les consultes fetes a diversos investigadors barcelonins. ¿No serà què, desconeguent la importància d'Antoni Ferrer, quan els investigadors trobaven el seu nom deixaven d'anotar-lo per creure'l faltat d'interès?

Es molt probable també que els arxius on es guarda la correspondència oficial de l'Estat de Milà continguin important i potser abundosa documentació que permeti seguir l'activitat jurídic-política de Ferrer; més de catorze anys de gran cancellerat donen peu a creure-ho.

Entretant, esperem que aquest treball sigui l'inici d'una documentada i completa biografia d'Antoni Ferrer, fill il·lustre de la que fou important vila marinera de Sant Feliu de Guíxols.

(54) El text diu «crusiller» però creiem que fou per error. Segons el diccionari Alcover-Moll els crusillers eren «mariners que formaven part de les naus de guerra medievals, i dels quals n'hi havia sis en cada galera». En categoria anaven després dels «patrons, alguatzirs, còmits, sotacòmits, scrivans, notxers, ballesters i prohers». Dir que Ferrer fou «gran crusiller de Milà», no té sentit. Diríem, per tant, que la segona lletra «r», per cert ben clara, havia d'ésser una «a» puix la «n» i la «u», generalment es confonen.

(55) Recordem que la notícia urgent de la victòria naval de Lepant trigà 24 dies per arribar a Barcelona. Que tardessin un mes en celebrar a Sant Feliu el «cos present» d'Antoni Ferrer, mort a Milà, hem d'acceptar-ho com a cosa normal.